

Prof. zw. dr hab. Wiesław Babik
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński
<http://www.inib.uj.edu.pl/26>
E-mail: w.babik@uj.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr inż. Joanny Szewczykiewicz

pt. *Polskie czasopisma z dziedziny nauk leśnych w światowych bazach danych oraz ich ocena parametryczna na przykładzie czasopism wydawanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa (173s., 196 przyp. bibliogr., 1 załącznik)*

Rozprawa wykonana pod kierunkiem: dr hab. Katarzyny Materskiej, prof. UKSW – promotor i dr hab. Iwony Skrzecz, prof. IBL – drugi promotor

Recenzja została wykonana na zlecenie Sekretarza Rady Naukowej Instytutu Badawczego Leśnictwa dr hab. Iwony Skrzecz oparte na uchwale Rady Naukowej IBL na posiedzeniu w dniu 30 czerwca 2016 r.

Rozprawa doktorska Pani mgr inż. Joanny Szewczykiewicz, dyplomowanego pracownika dokumentacji naukowej, pt. „Polskie czasopisma z dziedziny nauk leśnych w światowych bazach danych oraz ich ocena parametryczna na przykładzie czasopism wydawanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa” prezentuje wykorzystanie metod bibliometrycznych w procesie analizy i oceny czasopism z dziedziny nauk leśnych na podstawie materiału badawczego uzyskanego z światowych bibliograficznych baz danych oraz czasopism wydawanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa w Sękocinie Starym. Eksplorowana problematyka sytuuje się w ramach klasycznej bibliometrii opisowej.

1. Kontekst rozprawy doktorskiej

Czasopisma naukowe od momentu ich powstania w XVII wieku stanowią bardzo ważne źródło informacji oraz kluczowe narzędzie w komunikacji naukowej, w szczególności w naukach ścisłych i przyrodniczych. Od lat 90. XX wieku zachodzą jednak wielkie zmiany w komunikacji naukowej polegające m.in. na globalizacji przepływu wiedzy za pomocą Internetu, co prowadzi do otwartej komunikacji naukowej, dzięki której współcześni naukowcy udostępniając swoje teksty w Internecie uczestniczą w komunikacji globalnej. Wprawdzie w trybie otwartym online do artykułów nie trafiamy już tylko poprzez czasopisma, bo przecież możemy przeglądać wykazy repozytoriów czy witryny wydawców, choć elektroniczne nośniki informacji nie dają gwarancji przetrwania zapisanych na nich treści dłużej niż kilkanaście lat (s. 40), to czasopisma nadal stanowią najważniejszy kanał wymiany myśli naukowej, gdyż

przechowywane w bibliotekach gwarantują długowieczność zawartych w nich informacji. Stąd ich ocena obecnie stanowi podstawowe narzędzie ewaluacyjne w polskim systemie polityki naukowej, służące nie tylko do oceny dorobku naukowego badaczy, lecz także do oceny parametrycznej jednostek naukowych, stanowiącej bazę do przyznawania im odpowiednich finansowych dotacji. Do tej pory w Polsce (i nie tylko!) nie udało się stworzyć jednolitego modelu takiej oceny.

W recenzowanej rozprawie doktorskiej podjęto się opracowania ważnego i aktualnego problemu, jakim jest ocena wartości poszczególnych tytułów czasopism w kontekście parametrycznej oceny w nauce, zwłaszcza, że – jak twierdzi J. Wilkin - „punkty przyznawane czasopismom stanowią istotną część fundamentu dobrobytu bądź przyczyn upadku jednostek naukowych” (s. 8). W Polsce stanowi ona przyczynek do ewentualnej modyfikacji polityki naukowej prowadzonej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w przedmiocie wypracowania zasad, kryteriów i procedur sporządzania list czasopism punktowanych, co ciągle wywołuje liczne dyskusje. Ocena parametryczna czasopism jest „bardzo złożona, kontrowersyjna i zbudzająca czasami silne emocje” (Wilkin 2013). Warto dodać, że analiza bibliometryczna czasopism naukowych w obszarze nauk przyrodniczych i leśnych, a zwłaszcza dotyczących leśnictwa, nie była dotychczas przedmiotem tego typu rozważań (s. 13).

Konieczność opracowania parametrów oceny jakości czasopism naukowych postulował już w latach 50. XX wieku Eugene Garfield, założyciel Institute for Scientific Information w Filadelfii (obecnie Thomson Reuters). Jednak do dziś „trwa ożywiona dyskusja nad kształtem i znaczeniem czasopism w nauce oraz systemem ich oceny i awansowania. Spór toczy się wokół wyboru metody pozwalającej porównywać między sobą czasopisma reprezentujące różne dziedziny” (s. 41). Rankingom czasopism opartym na opinii środowisk lub zespołów naukowych (komisji ekspertów) przeciwstawia się często rankingi oparte na badaniach bibliometrycznych. Pierwsze odpowiadają preferencjom deklarowanym, drugie – ujawnionym przez cytowane czasopisma, stąd ocena kondycji czasopism naukowych jako takich i poszczególnych stanowi więc ważny problem badawczy, gdyż jest związana z bieżącym funkcjonowaniem systemu nauki. Autorka dostrzega ten problem pisząc, że „Ewaluacja periodyków interesuje naukowców, bibliotekarzy i kadrę zarządzającą jednostkami naukowymi. Naukowcom pomaga w wyborze czasopism, w których chcą opublikować swoje prace; zarządzającym wydawnictwami pomaga krytycznie spojrzeć na zasady doboru publikacji, na ich tematykę i autorów oraz na to, w jakim stopniu przyjmowane do druku prace odzwierciedlają najnowsze trendy badań; kreującym politykę naukową ułatwia dokonywanie

podziału środków finansowych; bibliotekarzom zaś selekcję najbardziej prestiżowych i poczytnych periodyków do zasobów bibliotecznych” (s. 42).

2. Charakterystyka i ocena rozprawy

Celem rozprawy doktorskiej mgr inż. Szewczykiewicz było zbadanie udziału polskich czasopism z zakresu nauk przyrodniczych w światowych bazach danych uwzględniających nauki leśne (s. 3). Aby to uczynić niezbędnym okazało się wyłonienie najbardziej wpływowych polskich tytułów z zakresu leśnictwa i przyjęcie odpowiedniej metodologii oceny, która stanowiłaby bazę do odpowiednich porównań przedmiotu badań. Koniecznym okazała się znajomość instrumentarium współczesnej bibliometrii, stąd w rozprawie wykorzystano najczęściej stosowane techniki bibliometryczne odnosząc je do specjalistycznych baz danych, w szczególności wskaźniki: Impact Factor, Indeks Hirscha, Indeks Egghe, Immediacy Index, Eigenfactor Article Influence Score, Source Normalized Impact per Publication, SCImago Journal Rank, Index Copernicus Value. Ważnym celem rozprawy były też badania porównawcze mające na celu określenie pozycji polskich czasopism przyrodniczych, w tym leśnych na tle czasopism światowych. W rozdziale 3: „Metodyka badań” bardzo szczegółowo opisano poszczególne etapy postępowania badawczego we właściwej analizie bibliometrycznej wybranych czasopism przyrodniczych (s. 16-17).

Na potrzeby badań własnych, poza celem głównym wyrażonym już w tytule rozprawy, przyjęto cztery cele cząstkowe, cel pośredni oraz cele szczegółowe (s. 14), które posłużyły do udzielenia odpowiedzi na postawione w rozprawie pytania badawcze.

W ocenie bibliometrycznej czasopism posłużono się metodą opisu źródeł i wskaźników bibliometrycznych: „W rozprawie wykorzystano deskryptywne i eksploracyjne zastosowania bibliometrii, pozwalające na obserwację zjawisk i tendencji w rozwoju czasopism i nauk przyrodniczo-leśnych (w przeciwieństwie do podejścia ewaluacyjnego nakierowanego na ocenę badaczy i jednostek naukowych, które wymagałoby innych założeń koncepcyjnych i narzędzi)” (s. 17). Badania zamknięto w pierwszym kwartale 2016 roku.

Rozprawa składa się formalnie z przyjętej w naukach technicznych konwencji 12 rozdziałów o mocno zróżnicowanej objętości (od 2 stron (rozdz. 2) do 42 stron (rozdz. 5)), którym towarzyszą: streszczenie w języku polskim i angielskim, wykaz skrótów użytych w rozprawie, literatura oraz jeden załącznik. Rozdziały 1-3 stanowią prezentację warsztatu badawczego, a więc i zaplecza metodologicznego badań (wstęp, cel pracy, metodologia badań). Rozdziały 4-11 tworzą główny zrąb rozprawy. Rozdział 12 to podsumowanie i wnioski.

We wstępie Autorka w umiejętny i klarowny sposób naświetliła bibliometryczne tło rozważań oraz przyjęty na potrzeby rozprawy obszar badań. W zřębie głównym rozprawy pokazała ewolucję i niestabilność istniejących systemów oceny parametrycznej czasopism w Polsce i na świecie oraz powodujące to czynniki, za które uznała m.in. globalizację nauki oraz proces komercjalizacji i prywatyzacji nauki, przejawiające się w dominacji podejścia biznesowego w ocenie i pozycjonowaniu czasopism, które to czynniki powodują też patologie i przestępczość w nauce. W przeprowadzonych rozważaniach dostrzegła zarówno zalety, jak i wady poszczególnych procesów parametryzacji czasopism. W tym przedmiocie zauważyła będącą skutkiem m.in. urynkowienia publikowania patologiczną „punktomanię”, która idzie w parze z relatywizacją pozycjonowania tytułów czasopism w różnych bazach danych. Zauważona względność ocen poszczególnych czasopism jest zbieżna z obecnie panującym relatywizmem w różnych dziedzinach działalności człowieka.

Na potrzeby prowadzonych rozważań naukowych omówiono aktualne światowe źródła danych do analiz bibliometrycznych oraz typowe dla bibliometrii miary wpływu i produktywności wynikające z metod statystyki opisowej wykorzystywane do oceny bibliometrycznej czasopism naukowych (rozd. 5). Przegląd ocen parametrycznych czasopism naukowych w Polsce zawiera rozdział 6. Rozdział 7 został poświęcony prezentacji rankingów czasopism z zakresu nauk przyrodniczych, ze szczególnym uwzględnieniem nauk leśnych. Wyniki badań zostały zaprezentowane w formie licznych tabel (34, faktycznie 36) i rycin (47).

W celu wypełnienia zadań postawionych w rozprawie Autorka przeprowadziła analizę bibliometryczną i prześledziła wymagania procesów włączania do bazy Journal Citation Report (JCR) czasopism wydawanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa: *Leśnych Prac Badawczych* i *Folia Forestalia Polonica Series A – Forestry* (rozd. 9 i 10). Zauważyła, że wykorzystanie w badaniach bibliometrycznych światowych bibliograficznych baz danych rejestrujących czasopisma naukowe z dziedziny nauk leśnych umożliwia pozyskanie jakościowo nowych informacji o badanych czasopismach, zarówno o ich treści, jak i o ich wpływie.

W ocenie czasopism Pani Szewczykiewicz skupiła się na czasopismach jako takich, a nie na ocenie poziomu artykułów publikowanych w tych czasopismach, choć ma świadomość ich wzajemnego związku. Dzięki poczynionej analizie udało się Jej „wyróżnić najbardziej wpływowe w danym środowisku czasopisma naukowe, wyodrębnić te najsilniej inspirujące oraz zdefiniować nowe specjalistyczne zagadnienia analizowane na łamach czasopisma”. Skłoniło to Ją do wkroczenia na teren oceny naukometrycznej, wykorzystywanej do oceny instytucji naukowych, oceny indywidualnego dorobku pracowników naukowych, którą potraktowała jako kontekst do oceny i rankingu przyjętych w badaniach czasopism naukowych.

W bibliografii załącznikowej (s. 157-169) wymieniła 196 publikacji, w tym 61 publikacji w językach obcych i 87 dokumentów elektronicznych.

3. Uwagi szczegółowe

Z drobnych usterek warsztatowych, nie mających jednak negatywnego wpływu na całościową ocenę rozprawy, poza niedociągnięciami korekty (np. s. 9, 150) podaję następujące:

- niezdecydowanie w określeniu głównego celu rozprawy (por. s. 3, 9, 14): „Celem pracy było zbadanie udziału polskich czasopism z zakresu nauk przyrodniczych w światowych bazach danych, ze szczególnych uwzględnieniem leśnictwa” (s. 3); „za cel niniejszej pracy autorka postawiła sobie przyjrzenie się metodom bibliometrycznym i pokazanie potencjału (praktycznego) ich zastosowania w ocenie czasopism przyrodniczych” (s. 9); „Badania przedstawione w rozprawie służą podstawowym celom, które zdefiniowano jako: [...]; [tu katalog 4 celów – dop. BW] (s. 14);

- ze względu na wieloznaczność terminu „kreacja” w odniesieniu do nowej wiedzy może lepiej byłoby użyć terminu „kreowanie wiedzy” (s. 14);

- w tekście należałoby podawać imię (przy pierwszym wystąpieniu rozwinięte) a potem inicjał imienia i nazwisko autora. W sytuacji braku indeksu osobowego czytelnik może mieć trudność w identyfikowaniu poszczególnych autorów, np. Banach (s. 83);

- w przypadku publikowania rozprawy doktorskiej należałoby odpowiednio skomasować tekst poszczególnych rozdziałów a pracę zaopatrzyć w indeksy - rzeczowy i osobowy oraz spis tabel i rycin.

4. Konkluzja

Podsumowując całość moich rozważań, oceniam rozprawę doktorską mgr inż. J. Szewczykiewicz jako prezentującą wysoki poziom opracowania merytorycznego opisującego oryginalne rozwiązanie podjętego w niej zagadnienia naukowego. Autorka zajęła się ważnym z poznawczego punktu widzenia nauki o informacji (naukometrii i bibliometrii), jak i praktyki bibliotekarskiej problemem wartościowania czasopism naukowych, który do tej pory nie został wystarczająco opracowany. Temat został jasno sformułowany, a jego wybór przekonująco uzasadniony. Przedmiot rozprawy został poprawnie osadzony w realiach praktycznych. W pracy zadbano o precyzję pojęciową, poprawność językową i stylistyczną (jasny, komunikatywny język) a także o elegancję prezentacji poruszonych problemów. Rozprawa zawiera liczne odniesienia interdyscyplinarne. Obrana metoda opracowania materiału badawczego zapewniła wiarygodność uzyskanych rezultatów badania. Sposób interpretacji i

formułowanie wniosków uważam za teoretycznie poprawny. Dobór literatury przedmiotu jest zgodny profilowo i gatunkowo z tematem i zakresem rozprawy. Rozprawa stanowi twórcze rozwinięcie podejmowanego już w nauce tematu; osiągnięte rezultaty można uznać za liczące się wyniki naukowe.

Praca ma charakter teoretyczno-wdrożeniowy i może stanowić pomoc zarówno w kształtowaniu przez Instytut Badawczy Leśnictwa polityki wydawniczej, jak i dla bibliotek w przedmiocie podejmowanych decyzji dotyczących prenumeraty i zakupu czasopism naukowych. Warto podkreślić, że rozprawa ma wyraźną orientację nauko- i bibliometryczną oraz informatologiczno-bibliologiczną. Autorka wykorzystwała swoją wiedzę nabytą w procesie kształcenia oraz dotychczasowe doświadczenia bibliotekarskie jako bibliotekarza dyplomowanego, co pozwoliło Jej swobodnie i sprawnie poruszać się w obszarze interdyscyplinarnym eksplorowanej problematyki, o czym świadczy dobór literatury przedmiotu i wykorzystanie źródeł oraz zastosowanie właściwych metod badawczych, dowodząc tym samym Jej dojrzałości badawczej.

W rozprawie osiągnięto założone cele badawcze, zweryfikowano też postawione hipotezy. Przeprowadzając swoje wywody J. Szewczykiewicz wykazała się dobrą znajomością ogólnej wiedzy teoretycznej z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa a także umiejętnością dobrego zaplanowania i przeprowadzenia postępowania badawczego, kompetencjami w prezentacji i interpretacji uzyskanych wyników oraz syntezą rozważań (s. 151-156), co świadczy o posiadanej umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Za oryginalny indywidualny wkład Autorki uważam rzetelnie przeprowadzoną analizę bibliometryczną czasopism naukowych w obszarze nauk przyrodniczych i leśnych, a zwłaszcza dotyczących leśnictwa, która dotychczas nie była przedmiotem tego typu rozważań oraz kompleksowe spojrzenie na dziedzinę nauk leśnych, w tym z perspektywy nauki o informacji.

W związku z powyższym stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr inż. Joanny Szewczykiewicz pt. „Polskie czasopisma z dziedziny nauk leśnych w światowych bazach danych oraz ich ocena parametryczna na przykładzie czasopism wydawanych przez Instytut Badawczy Leśnictwa” spełnia wymagania określone w art. 13. *Ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* i może być dopuszczona do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, 29 sierpnia 2016 r.

Miślan Szabłowski